

שלחו להדפסה

"פשוט ירינו"

צילום: זואי שחק

ירחמיאל כהנוביץ'.
"מלחמה זה לא כבוד"
צילום: זואי שחק

לחצו כאן להגדיל הטקסט

עדות הפלמחניק מ-1948: גירשנו, פוצצנו, הרגנו

"לפעמים היינו צריכים לירות באחד או בשניים, ואז היתר כבר הבינו את הרמז, וברחו לבד". "ירינו פגזים למסגד שהסתתרו בו הרבה תושבים". "בתים פוצצנו כי כשאין בית, אין לערבי לאן לחזור". ירחמיאל כהנוביץ' מקיבוץ דגניה א' מספר על חלקו במלחמת העצמאות
ארנון לפיד

ירח (ירחמיאל) כהנוביץ' מדגניה א', מזכיר בהופעתו, בלבושו, בזקנו ובשפמו (חסר רק קעקוע על אמת ידו), מלח יוני לגמרי לא צעיר (83). הים, תיכון וכנרת, הוא, אכן, אהבתו הגדולה, וכמו כל מלח ותיק, בשמחה יתפנה לספר עלילות מהימים היפים שהשיט ספינות וסירות, וגם מימים אחרים, יפים פחות, כשהנסיבות אילצו אותו לגרש ולהרוג ערבים. לאחרונה נודע לו כי שיחה שנערכה עמו בנושא, מופיעה בין עדויות שפורסמו במסגרת תערוכה של ארגון "[זכרות](#)".

עוד זכרונות מלחמה של קיבוצניקים:

- [שיח לוחמים: "זה כל כך מטונף. המלחמה"](#)
- [קיבוץ דן: הקרב שלא סופר](#)
- [עוד סיפורים קיבוציים בעמוד הפייסבוק של "ידיעות הקיבוץ"](#)

טרם פרוץ [מלחמת העצמאות](#), בהכשרת הפלמ"ח בעין-חרוד, שם שילב אימונים ועבודה, הצטיין בקורס החבלה. "יום אחד הגיע יצחק שדה, אסף אותנו והסביר שצריכים תותחים, אבל כיוון שאין לנו, אמר: אני התותחן ואתם הפגזים. זאת אומרת: הוא יכוון, ולאן שיכוון, שם נניח חומר נפץ".

"לא היתה ברירה"

אנחנו יושבים זה מול זה בגינה, מרחק כמה עשרות מטרים מהכינרת המתרוננת ומתרוממת, שמש טובה משזפת את רגליו של ירח, הנתונות במכנסיים קצרים - ואז מגיע החומר נפץ. קצת משום שהזיכרון כבר לא כשהיה, וקצת משום שיש דברים "שלא צריך לדבר עליהם", ובטח לא להזכיר שמות, אין השיחה קולחת, אלא מקרטעת, לעיתים נפסקת. לעיתים נחוצים דרבון, מתבקשות הבהרות, נדרשת התחכמות, שנענית מנגד בהתחכמות ובדו-משמעות.

"הייתי בכל מיני תפקידים מיוחדים", פותח ומספר ירח, מניה וביה, "למשל, שומר ראש של אבא שלנו, יגאל אלון. בדרך כלל היתה מגיעה משאית, היינו עולים ונוסעים לאן שלוקחים אותנו".

מה היה הקרב הראשון שלך?

ירח כהנוביץ': "אני חושב שזה היה עם החברים מהכשרת רמת-יוחנן, בקריות, או אולי במלכיה. הייתי הצלף. יש לי עדיין צלקת משם. היה קרב קשה".

פוצצתם בתים?

"בתים פוצצנו בכל מיני מקומות. זה לא היה סיפור גדול".

אפשרתם לתושבים לברוח?

"בהתחלה, כן. הכוונה היתה לגרש אותם, אלה היו ההוראות של הבוסים, יגאל אלון ויצחק שדה. לפעמים היינו צריכים לירות באחד או בשניים, ואז היתר כבר הבינו את הרמז, וברחו לבד. תבין: אם לא הרסת לערבי את הבית, הוא תמיד ירצה לחזור. כשאין בית, אין כפר, אין לו לאן לחזור. זה פשוט".

זוכר את הקרב על לוד ורמלה?

"את זה אני לא כל כך אוהב לזכור... ירינו פגזים למסגד שהסתתרו בו הרבה תושבים. לא היתה ברירה".

ירינו?

"יריתי עם ה'פיאט'. יש לזה הדף עצום".

ומה היו התוצאות?

"תוצאות לא יפות. כולם היו מעוכים על הקירות".

כמה, בערך?

"לא יודע. הרבה. לא ספרתי. פתחתי את הדלת, ראיתי מה שראיתי, וסגרתי".

מה הרגשת?

"מה מרגישים אחרי דבר כזה? אבל אם לא היינו עושים את זה, אולי היינו נלחמים עד היום. אחר כך עמדתי עם ה'בראונינג' מעל הוואדי שדרכו ברחו התושבים שנשארו. מי שירד מהמסלול, קיבל צור".

גם ממך?

"גם ממני. הרגשתי רע מאוד, אבל הייתי קלעי טוב, והיו פעמים שביקשו שאירה רק כדור אחד. בכפר ליד רמלה הספיקו שתי יריות. אחרי 45 דקות הכפר היה ריק. הם הבינו את הרמז".

זוכר קרבות נוספים?

"הקרוב על ירושלים. במנזר לטרון, אם תסתכל על השליש העליון של הגג, בצד שמאל, גם היום רואים חתיכת בטון במקום הרעף שהיה. משם ירה עלינו צלף, והוא כבר לא יורה יותר. גם כאן, בצפון-מערב של הכנרת, היו קרבות. עברנו מכפר לכפר וסילקנו את התושבים. חלק ברחו בסיירת לצד השני, וכשנתנו פקודה, יריתי בסירה ועשיתי חור".

אנשים טבעו?

"לא יודע. לא בדקתי".

הקרוב בלוד במלחמת העצמאות. "לא כל כך אוהב לזכור" (צילום: אוצר תמונות הפלמ"ח)

"זו הרגשה רעה"

אחרי מעשים כאלה, הרגשת אשמה? אי-נחת?

"היתה לי טינה לעצמי, שאני כזה מוכשר וצריך לעשות את הדברים האלה. כשילד מכה ילד, ונניח שובר לו רגל, הוא אולי לא התכוון, אבל בכל אופן עשה את זה, וזו הרגשה רעה. זה מלחמה. הם נכנסו אתנו למלחמה, לא אנחנו התחלנו בה. כל הזמן הם הרגו יהודים. בהתחלה, לפחות, מצדנו זו תמיד היתה תגובה".

ואחר-כך כבר היו יוזמות שלנו?

"אני חושב שאת כיבוש אילת אנחנו יזמנו, אבל אני לא הייתי שם. אני הייתי במחלקה 1 בגדוד הראשון של הפלמ"ח. המפקד שלנו עבר אימונים אצל טיטו ביוגוסלביה, היה הסגן שלו. אלה היו אנשים, שהמקצוע שלהם היה לחימה, והם יכלו לחיות עם זה. אני לא קיבלתי הכנה נפשית. בגלל זה, ברגע שהיה אפשר, עזבתי את הצבא. יכולתי להמשיך בקבע, אבל החלטתי שלא".

המצפון הציק?

"אני שואל אותך: אם תפסת מרגל יהודי שעבד למען האויב, וביצעת את פסק הדין, יישאר לך משהו בלב?"

ביצעת פסק דין כזה?

"בין היתר... התחושה היתה שזה רצח. זה לא היה קשור למלחמה, והוא היה יהודי. דברים כאלה נשארים בך לעולמים".

פעלת מתוך שנאה לערבים?

"לא. גם היום אני לא שונא ערבים. יש לי ידידים ערבים. כשעבדתי בגליל, וחפרנו את תעלת הירדן, מנהל העבודה היה אחד מהכפרים הערביים, והיה חבר טוב שלי, כמעט כמו אח. אני רואה את זה ככה: לערבים היתה האמונה במנהיגים שלהם, והם הלכו אחריהם, ולי היתה האמונה במנהיגים

שלי, והלכתי אחריהם. אולי בגלל זה הצלחתי להילחם - לא מתוך שנאה, אלא מתוך קור רוח, מתוך ידיעה שזה דבר הכרחי".

כעסת עליהם?

"כעסנו עליהם בגלל הפלישה. מה הם חשבו? אמרנו להם, זאת אומרת, המנהיגים שלנו אמרו, שלא כדאי להם. אז אם הם התעקשו לפלוש ולהתחיל במלחמה, גם אנחנו התעקשנו. אני כועס עליהם שגרמו לי לעשות מעשים שלא מתאימים לי".

אתה זוכר לוחמים ישראלים שסירבו לבצע פקודות מסוימות?

"היו לוחמים שאמרו, או שידעו עליהם, שהם לא יכולים להרוג יהודי שנתפס בריגול, אז נתנו לאחרים לבצע את זה. מלחמה זה לא כבוד. כבוד זה להישאר חי, לגדל משפחה".

על דיר-יאסין שמעת?

"שמעתי, לא הייתי".

מה אתה חושב על מה שנעשה שם?

"נו תגיד לי: מה פתאום נטפלו אליהם? תחשוב לבד".

אתה חושב שזה היה מעשה נקמה?

"הערבים אמרו בפירוש שהם רוצים להרוג אותנו, כי הארץ שלהם. אנחנו אמרנו, לא, היא שלנו, ואם אתם רוצים להרוג אותנו, אז גם אנחנו יודעים להרוג. מפעם לפעם קמים להם מנהיגים שמכניסים אותנו לאווירת מלחמה, אז אנחנו נלחמים, לא כדי להרוג אותם, אלא כדי שאנחנו נוכל לחיות, במחיר שהם קבעו".

את פגישתנו הוא מסכם בסיפור ששמע מאליהו נאווי ז"ל: "אדם אחד, שהיה שקוע בחובות, נאלץ מחוסר ברירה למכור את הבית שלו. לקונה שהגיע, התנה תנאי אחד קטן: שהמסמר שתקוע בקיר, מזכרת מאביו, יישאר שלו, ומדי פעם יבוא לבקר אותו. הקונה הסכים לתנאי. כעבור שנה בא האיש לבית, ניגש למסמר, צחצח אותו, עמד רגע, והלך לדרכו. פעם נוספת הגיע כעבור חצי שנה. אחר-כך בא מדי חודש, ולבסוף היה מגיע מדי יום ביומו, עד שנמאס לבעל הבית, ואמר לאיש: קח את הבית, ולך לעזאזל. הבנת? אנחנו, היהודים, באנו לטפל במסמר".

אבל הם לא ויתרו על הבית.

"עוד לא".

כהנוביץ' בביתו בדגניה א'. "אני לא שונא ערבים" (צילום: זואי שחף)

עדויות של פלמחניקים

אפשר שנכונותו של ירח (ירחמיאל) כהנוביץ' לגלגל עלילות עבר, היא שגרמה לו "ליפול בפח", כהגדרתו, ולהיפתח - הוא כבר לא זוכר במדויק מתי זה היה - בפני מראיין, שכבר אינו זוכר מטעם מי הגיע, ומה היה שמו, אבל ברור, הוא אומר, שאילו ידע שהדברים שהקליט האלמוני מפיו ישמשו את "זכרות", ויוצגו בתערוכה שפתחה בבית העמותה בתל אביב - לא היה פוצה את פיו.

האיש שראיין וצילם את ירחמיאל כהנוביץ', והוא אינו זוכר את שמו, הוא אייל סיון, יוצר סרטים דוקומנטריים. זוהי סדרת

ראיונות אישיים - עם ירח, ועם 25

יוצאי פלמ"ח נוספים, מחציתם קיבוצניקים - שארכו כשעה-שעה וחצי, עובדו וקוצרו לקטעים בני

עשר-עשרים דקות, והוצגו במשך שלושה חודשים בתערוכה שאצר סיון, "ארכיון משותף - עדויות של לוחמים ציונים מ-1948".

התערוכה הביאה עדויות ישירות מפייהם של מי שהשתתפו בעצמם בפעולות גירוש, ביזה והרג של פלסטינים, ועדויות שמיעה ממקור ראשון על מעשים כאלה. איתן ברונשטיין, דובר זכרות: "שוב ושוב מעידים המרואיינים בראיונות המצולמים, כמה קל ושיטתי היה הגירוש מהכפרים ומהערים. 'פשוט ירינו, והם ברחו'. וצריך להדגיש: רוב מעשי הגירוש לא היו במהלך המלחמה וכחלק ממנה, אלא לצדה".

לעדויות של כהנוביץ', הארוכה מכולן, מייחס ברונשטיין חשיבות מיוחדת: "בסיפור על הטבח במסגד בלוד, בו נהרגו, כנראה, כ-200 מתושבי העיר, אין חדש. אבל זו פעם ראשונה שמתבררת זהותו של האיש שירה את הפגז הקטלני, ומפיו עצמו. חבל שכהנוביץ' מתחרט על העדות שנתן. תגובתו מבטאת את הקושי של ישראלים רבים לקחת אחריות על מעשי זוועה, כפי שהוא הודה שעשה ב-1948".

בדיון בפורום של זכרות באינטרנט מתייחס סיון לשאלת גילוי מטרת הריאיון וההקשר שלו בפני המרואיינים, והבהרת הקשר אל הארגון. "זה השטח האפור", מודה סיון, "המרואיינים יודעים שזה מחקר אוניברסיטאי שלא נעשה בארץ... אמרנו לעדים שזה פרויקט זיכרון שיוצג בפומבי".

• **הכתבה המלאה מופיעה בסוף השבוע בעיתון "ידיעות הקיבוץ"**

[חזרה](#)